

Spis treści

Wstęp	9
1. Socjologia jako nauka	13
Jak pisać o socjologii i po co	13
Nazwa, tematyka, metoda – co tworzy daną dyscyplinę	16
Geneza socjologii i granice jej prawomocności	19
Funkcje i wymiar etyczny socjologii	22
Dwa podstawowe paradygmaty: pozytywistyczny i humanistyczny	24
2. Filozoficzne dylematy socjologii	28
Po co socjologowi filozofia	28
Najważniejsze rozróżnienia: realizm czy nominalizm, indywidualizm czy holizm	30
Redukcjonizm, czyli wnioskowanie międzypoziomowe	33
Manewry pod Trypolisem i co z tego wynika	38
Człowiek w socjologii – dwie propozycje	40
3. Refleksja presocjologiczna: od zaświatów ku doczesności	42
Co poprzedzało myślenie socjologiczne	42
Wkład Platona w refleksję socjologiczną	45
Arystoteles jako protosocjolog	48
Św. Augustyn o społeczeństwie ludzkim i boskim	54
Św. Tomasz z Akwinu: między teocentryzmem a gospodarką rynkową	57
4. Od Księcia do Lewiatana. Pytanie o prawo natury	62
Nowożytna myśl przedsocjologiczna	62
Immoralista Machiavelli	63
Bodin i kwestia suwerenności	68
Hobbes – państwo jako Lewiatan	69
Locke przeciw władzy tyrańca	72
Wnioski dla socjologii	75

De Tocqueville – przeciw centralizmowi administracyjnemu	77
Monteskiusz – po co podział władz?	78
Burke – o „falszywych prawach człowieka”	79
Rousseau – wynalazca „demokracji totalitarnej”	81
5. Poddany – obywatel – człowiek. Pytanie o naturę ludzką	85
Myśl prawnonaturalna – poza koncepcją teokratyczną i etatystyczną	85
Vico – cykliczna wizja rozwoju społecznego	87
Szkocka filozofia moralna: Hume i rola uczuć	89
Szkocka filozofia moralna: Smith i społeczna ekonomia interakcji uczuciowych	90
Smith o społeczeństwie: więzi współodczuwania, a nie wymiana rynkowa	95
Propozycje francuskich materialistów: Holbach, Condorcet, Condillac i Diderot	97
Mroczna wizja społeczeństwa – Markiz de Sade	100
Dorobek myśli oświeceniowej – próba podsumowania	104
6. Prekursorzy socjologii. Pytanie o naturę społeczeństwa	106
Poczucie kryzysu jako przesłanka nowego myślenia o społeczeństwie	106
Saint-Simon – piewca epoki industrialnej	107
Comte – zarys nauki o społeczeństwie	111
Spencer – społeczeństwo jako organizm, czyli od ewolucji do dysolucji i z powrotem	116
Spencera uwagi o myśleniu socjologicznym	120
Dorobek prekursorów: czcigodny zabytek czy inspirujące idee	121
7. Marks i marksizm	125
Marks w oczach sympatyków i krytyków	125
Etapy rozwoju myśli Marksa: od antropologii do ekonomii politycznej	128
Uhistorycznienie refleksji: formacje społeczno-ekonomiczne jako typy społeczeństw	130
Struktura społeczna jako struktura klasowa	132
Marksowska wizja kapitalizmu	134
Spółeczeństwo komunistyczne: przezwyciężenie „falszywej świadomości” jako warunek zwycięstwa „obiektywnej konieczności”	136
Marksizm „II Międzynarodówki” – „baza” czy „nadbudowa” motorem historii?	138
Marksizm rewolucyjny	141
Lukacs – filozoficzny namysł nad praktyką rewolucyjną	143
Marksizm „gabinetowy”, czyli szkoły frankfurckiej krytyka rozumu instrumentalnego	147
Marksizm „IV Międzynarodówki”: krytyka „biurokratycznego kolektywizmu” i roli inteligencji	152
Inspiracje marksistowskie dzisiaj? Naturalistyczne spojrzenie na społeczeństwo	153
8. Psychologizm	157
Człowiek kluczem do zrozumienia społeczeństwa: od „duszy zbiorowej” do „psychologii tłumu”	157
Le Bon: tłum jako wyraz „rasy historycznej” i typologia tłumów	159

Tarde – teoria naśladownictwa	164
Instynktywizm McDougalla i Petrażyckiego	166
Abramowskiego psychologia doświadczalna	168
Freuda wizja natury ludzkiej	170
Człowiek Freuda: między instynktami a kulturą	172
Pareto: rezydualizm i derywacje	174
Spółeczeństwo według Pareto: „krążenie elit” i „działania pozalogiczne”	176
Psychologizm – powrót do „jońskiego zauroczenia” i droga do „konsiliencji”?	178
9. Socjologizm	183
To, co społeczne jako klucz do społeczeństwa	183
Gumpłowicz – prekursor socjologizmu	184
Durkheim – socjolog par excellence	187
Durkheima rozumienie społeczeństwa	191
Durkheima typologia więzi społecznych i problem zmiany społecznej	194
Durkheima metoda badania społeczeństwa	198
Obiektywizm poznania socjologicznego?	202
10. Pozytywizm, neopozytywizm i postpozytywizm	206
Pozytywizm w socjologii	206
Neopozytywizm – projekt likwidacji wszelkiej metafizyki	210
Neopozytywizm w socjologii	212
Krytyka neopozytywizmu	215
Neopozytywizm a praktyka badawcza w naukach przyrodniczych	217
Postpozytywizm – szansa dla nauk społecznych?	220
Na przykład: Latoura teoria ANT	222
11. Przełom antypozytywistyczny	225
Nowa orientacja i jej konteksty intelektualne	225
Dilthey – ukonstytuowanie świata kultury i procedura rozumienia	227
Weber i jego rozumienie rozumienia	231
Od rozumienia do wyjaśniania: współczesne propozycje	234
Znanieckiego koncepcja współczynnika humanistycznego	236
Znanieckiego metoda indukcji analitycznej	240
12. Socjologia humanistyczna	243
Socjologia humanistyczna jako nowe podejście do rozumienia i badania społeczeństwa	243
Webera aparatura pojęciowa socjologii: zachowania, typy idealne, racjonalność	245
Obiektywność poznania społecznego według Webera	248
Kulturalizm Znanieckiego	252
Koncepcja Znanieckiego – dylematy i wątpliwości	254
Znaniecki: koncepcje teoretyczne, metodologiczne i prace empiryczne	258
Simmel – propozycja mikrosocjologii	259
Simmla formy uspołecznienia	260
Jak badać społeczeństwo – propozycje Simmla	263

Tönnies: wspólnota i stowarzyszenie jako wyraz woli organicznej i arbitralnej . . .	267
Dorobek socjologii humanistycznej i jego współczesne znaczenie	269
13. Socjologie interpretatywne	272
Założenia i źródła inspiracji socjologii interpretatywnych	272
Interakcjonizm symboliczny, czyli Mead zdeinterpretowany	274
Podejście dramaturgiczne Goffmana	278
Inspiracje fenomenologiczne w socjologii interpretatywnej	280
Tak zwana socjologia fenomenologiczna Schütza	283
Etnometodologia: poszukiwanie struktur myślenia potocznego	287
Socjologie interpretatywne – droga do nowego idealizmu w naukach społecznych	290
Filozofia fenomenologiczna, która czeka na odkrycie przez socjologów	292
14. Funkcjonalizm, jego kontynuatorzy i krytycy	297
Funkcjonalizm jako ogólna orientacja badawcza: główne idee i słabości	297
Funkcjonalizm socjologiczny, czyli niepozbawione słabości wiekopomne dzieło Parsonsa	300
Parsons w oczach współczesnych krytyków	305
Teoria konfliktu Cosera – dys-funkcje jako eu-funkcje systemu społecznego	308
Teoria wymiany Homansa, Blaua – kolejne korekty klasycznego funkcjonalizmu . . .	309
Neofunkcjonalizm Alexandra	310
Funkcjonalizm radykalny Luhmanna	312
Koncepcja Luhmanna na tle współczesnej cybernetyki i nauk biologicznych	314
Silnik parowy Watta – co może podpowiedzieć socjologom?	317
15. Socjologia współczesna	322
Socjologia współczesna czy socjologie współczesne?	322
Habermas i jego wielka (eklektyczna?) synteza	323
Habermasa koncepcja działań komunikacyjnych	325
Zarzuty wobec Habermasa teorii działania komunikacyjnego	327
Foucaulta „historia systemów umysłowych” jako wkład w socjologię	330
Strukturalizmy: Durkheima, de Saussure’a i Foucaulta	331
Myślenie „archeologiczne” Foucaulta i pytanie o dyskurs	335
Myślenie genealogiczne Foucaulta i pytanie o relacje: władza – człowiek	337
Typologia historycznych form władzy – ku „biopolityce” i „rządzeniu żywymi” . . .	340
Koncepcja socjologii Bourdieu – centralne pojęcie habitusu	343
Wkład Bourdieu we współczesną socjologię: „przemoc symboliczna”, „kapitał”, „logika pól”, „praxis”	347
Zakończenie	353
Bibliografia	356